

Noorse Buhund, IJslandse Hond, Keeshond. Oorsprong en achtergrond van hun gedrag.

Tekst: Elian Hattinga van 't Sant

Langharige honden met een spitse snuit, staande oren en een krulstaart staan op duizenden jaren oude afbeeldingen en bij archeologische opgravingen zijn ook allerlei skeletten en mummies van honden met krulstaarten gevonden. Daarom wordt vaak bij de rassen van dit zogenaamde 'spits-type', zoals de Keeshond, de Noorse Buhund en de IJslandse Hond vermeld dat het om erg oude rassen gaat.

Van de Keeshond wordt verteld dat hij teruggaat op de Midden-Europese prehistorische 'turfhond' en de IJslandse hond zou direct teruggaan op de honden die met de Vikingen waren meekomen. Alleen van de Noorse Buhund wordt slechts gezegd dat het om een 'oud' ras gaat. 'Bu' is het Noorse woord voor boerderij. De Noorse Buhund is dan ook niets anders dan een allround boerderijhond die midden 20ste eeuw tot ras is ontwikkeld en in 1968 tot door de FCI officieel werd erkend.

Deurbel

Boerderijhonden waren multifunctionele honden met een niet al te uitgesproken jachtinstinct die hielpen met vee te hoeden en te verweiden en allerlei ongedierte vingen. Ze liepen rond op het erf, draaiden mee in de dagelijkse routine en functioneerden onder meer als deurbel. Veel boerderijhonden zijn dan ook vrij waaks en blaffen gemakkelijk. Boerderijhonden werden niet speciaal gefokt voor hun uiterlijk of een bepaalde taak. Ze waren er dan ook in vele soorten en maten.

Dat voor de rasstandaard van de Noorse Buhund een spits-type werd gekozen, heeft er wellicht mee te maken dat dit type in Noord-Europa niet alleen relatief veel voorkwam, maar in Scandinavië ook beschouwd wordt als een inheemse Vikingenhond. Bij opgravingen zijn in de nederzettingen van Vikingen namelijk skeletten van dit soort honden aangetroffen. Ook de prehistorische 'moerashonden' die onder andere in Denemarken zijn gevonden zijn vaak honden van het spits-type hond met een krulstaart.

Vikingen

Ook van de IJslandse Hond wordt gezegd dat hij afstamt van de honden die Noorse Vikingen meenamen uit Scandinavië toen ze rond 874 IJsland koloniseerden. IJsland werd pas in 1918 zelfstandig. Tot die tijd hoorde het aanvankelijk tot het Noorse koninkrijk en vanaf 1380 tot het Deense koninkrijk. In de Middeleeuwen werd op IJsland gehandeld in wol, vis en zwavel. Schepen van Nederlandse, Duitse, Scandinavische, Ierse en Schotse handelaren deden IJsland aan en namen honden mee die bijdroegen aan de IJslandse hondenpopulatie. De honden werden gebruikt om loslopende schapen en pony's bij elkaar te halen of op het pad te houden, vergezelden boeren en handelaars, bewaakten het erf, draaiden mee op de boerderij of waren gewoon een geliefd huisdier. Uit diverse opmerkingen van buitenlanders blijkt dat IJslanders graag (meerdere) honden om zich heen hadden.

Haardkleedje

Andersom werden door de eeuwen heen ook weer honden uit IJsland meegenomen naar andere landen. Vooral kleinere IJslandse honden, waarvan meestal niet meer wordt vermeld dan dat ze staande oren en een dikke, langharige vacht hadden, vielen als gezelschapshond in de smaak bij de Engelse en Deense adel en gegoede burgerij. De Engelsman John Keys (Johannes Caius) beschreef in 1574 in zijn boek over honden de IJslandse hond als een soort haardkleedje, waar je door de lange krullerige ruwharige vacht de kop en het lichaam amper kon onderscheiden (*Iseland dogges curled & rough al ouer, which by reason of the lenght of their heare make showe neither of face nor of body.*) In zijn *Natuurlyke Historie* uit 1761 weet Martinus Houttuyn van een IJslandse hond, die hij gezien had, te vertellen dat deze juist lang, glad haar heeft, vooral “*achter op de Voorpooten en op de Staart*” en dat hij “*zeer hoog op zijne Pooten*” staat.

De Fransman Georges Louis Leclerc, graaf van Buffon (1707-1788) vertelt in zijn standaardwerk *Histoire Naturelle* expliciet dat de IJslandse Hond, als enige van honden uit het arctische Noorden, geen rechtopstaande oren heeft, maar een soort tip-oren. (*le seul qui n'ait pas les oreilles entièrement droites; elles sont un peu pliées par leur extrémité.*) Op de bijbehorende afbeelding van de IJslandse hond zien we een hond met een spitse snuit, tip-oren, een dikke donkere vacht met witte aftekening en een dikke staart die wat naar boven krult. Het was dit beeld van de IJslandse Hond dat zich verder in de 19e eeuwse kynologie verspreidde.

Gedecimeerd

De IJslandse hondenpopulatie is met enige regelmaat gedecimeerd zoals in 1783, toen de vulkaan Laki uitbarstte en duizenden mensen en 80% van de dieren op IJsland het leven lieten. In de 19^e eeuw en begin 20ste eeuw zorgde onder andere hondenziekte ervoor dat een zeer groot deel van alle honden op IJsland de dood vonden. Om het ontstane tekort aan herdershonden voor de economisch belangrijke schapenteelt op te vangen, werden in deze tijd de nodige collies geïmporteerd. Eind 19^e eeuw zorgde een fikse hondenbelasting bovendien voor een sterke afname van het aantal honden. Deze belasting werd ingevoerd om een ziekte, *Echinococcosis*, die een ernstig gevaar vormde voor de volksgezondheid, terug te dringen. De ziekte werd veroorzaakt door wormen, die via honden op mensen worden overgedragen.

Buitenlandse kynologen

Het waren voornamelijk buitenlandse kynologen, zoals de Deen Christian Schierbeck en wat later de Engelsman Mark Watson, die in de eerste helft van de 20ste eeuw geïnteresseerd raakten in wat ze dachten dat de ‘authentieke’ IJslandse Hond was. Dankzij hen kregen uiteindelijk ook de niet erg in kynologie geïnteresseerde IJslanders zelf belangstelling voor wat hun ‘nationale’ hond zou zijn. In de jaren '60 van de vorige eeuw sloeg men de handen ineen om de IJslandse Hond voor ‘uitsterven’ te behoeden. Er werden hiertoe in allerlei uithoeken meer dan twintig ‘authentieke’ honden opgespoord waarmee een fokprogramma werd opgezet. Door inteelt gingen, zo blijkt uit onderzoek van Oliehoek (2009), nog vóór 1966 het genoom van 16 van de 26 honden die aan de basis van het ras stonden verloren, zodat de voor de gezondheid van het ras zo belangrijke genetische diversiteit ver te zoeken is.

Krulstaart

Uit de experimenten van Belyaev met vossen bleek dat een krulstaart een bijverschijnsel is van domesticatie. Belyaev selecteerde uit zilvervossen die voor hun pels gefokt werden, de dieren die de minste angst en schuwheid jegens mensen vertoonden. Deze vossen kruiste hij steeds met elkaar. Tot zijn verbazing leverde dit na een paar generaties niet alleen vriendelijk kwispelende vossen op, maar onderging het uiterlijk van de vossen tegelijkertijd ook een transformatie. Ze kregen een andere kleur vacht – vaak zwart-wit gevlekt - en in veel gevallen krulstaarten.

Een dergelijk, zogenaamd pleiotroop effect, waarbij selectie op een bepaalde eigenschap gepaard gaat met veranderingen op andere gebieden, zoals uiterlijk, is er wellicht verantwoordelijk voor dat er overal ter wereld – ook onder niet-verwante rassen en pariahonden – steeds weer honden met krulstaarten voorkomen. Een krulstaart wijst er dus niet per definitie op dat de hond in een rechte lijn afstamt van de eerste gedomesticeerde honden of een ‘oeroud’ ras is. Andersom is het eenvoudig om door selectie op staartdracht door inteelt in korte tijd een ras met krulstaarten te creëren.

Niet geïsoleerd

Gezien de vele handelsactiviteiten door de eeuwen heen was IJsland geen geïsoleerd eiland waar ook de hondenpopulatie in een isolement leefde. Het is dan ook weinig verwonderlijk dat uit DNA onderzoek van Parker (2004) naar voren kwam dat de IJslandse hond niet behoort tot de spits-type rassen waarvan de genetische handtekening overeenkomt met de eerste gedomesticeerde honden - zoals de Husky en de Malamut. Ook maakt de IJslandse Hond – evenmin als de Buhund – deel uit van de groep Scandinavische en Arctische spits-type rassen, die zijn ontstaan uit kruisingen tussen honden en wolven in een relatief ver verleden (500-3000 jaar geleden), zoals Laika's, Samojuden, Lappenhonden en Elandhonden (Klütsch et al. 2010).

Favoriet

Behalve in Scandinavië kwamen overal in Europa, zeker in de koudere streken - in allerlei kleuren en maten en onder verschillende benamingen - honden van het spits-type voor met een dichte, langere beharing en krulstaart. Het waren multifunctionele honden van boeren en eenvoudige burgers. Ze fungeerden als gezelschapshond, deurbel en erfhond. In de 18^e en 19^e eeuw werd vooral de witte spits hond populair bij de gegoede burgerij en ook de adel. De Britse vorstin en hondenliefhebster koningin Victoria (1809-1901) had op het eind van haar leven een kleine witte spits als favoriet; iets dat sterk bijdroeg aan de populariteit van dit type hond.

Patriotten

In Nederland kregen de grote witte spits honden in de tweede helft van de 18^e eeuw de naam Keeshond en werden zij een politiek symbool van de republikeins gezinde patriotten. Aan het einde van de 18^e eeuw kwamen onder invloed van economische neergang en Franse Verlichtingsidealen ontevreden burgers in verzet tegen stadhouder Willem V en de bestuurlijke elite. Het waren vaak gegoede burgers die weinig in de melk te brokkelen hadden. Ze noemden zich ‘Patriotten’ uit liefde voor hun vaderland. Om onduidelijke redenen werd de waakzame witte spits hond hét symbool van de patriotten en stonden zowel de

patriotten zelf als de spitshonden in de volksmond bekend als Kezen. Patriotten droegen penningen en spelden waarop de hond stond afgebeeld en dronken elkaar toe uit glazen waarin de keeshond stond gegraveerd. Ze verspreidden een gravure waarop een keeshond symbool stond voor de vrijheid. Onderaan de gravure stond een tekst waarin zijn edele, moedige en vriendelijke karakter werd geroemd. De oranje gezinde tegenstanders beeldden de patriotten daarentegen op spotprenten af als machteloze of copulerende keeshonden.

Kees

Historica Jori Zijlmans vertelt in haar tentoonstellingscatalogus *Hond & Baas* dat 18^e eeuwse tijdgenoten al niet wisten hoe de patriotten en de witte spitshonden aan de naam Kees waren gekomen. Sommigen meenden dat het kwam doordat de patriottenleider Cornelis de Gijsselaar – in de wandeling Kees genoemd – een spitshond had die hem overal vergezelde. Deze hond werd daardoor als Kees' hond aangeduid. Al snel daarna werden ook De Gijsselaars partijgenoten Keeshonden genoemd en zo afgebeeld.

Een ander fraai verhaal betrof een rondzwervende spitshond met de naam Kees. Kees zag op zijn omzwervingen een kapitein van de patriotten met het gezicht van een spitshond. De treffende gelijkenis sprak Kees zo aan, dat hij niet meer van de zijde van de kapitein week. Daarom ontstond bij de manschappen van de patriottenkapitein de gewoonte om de hond wel eens spottend 'Kapitein' te noemen en de kapitein 'Kees'. Al snel werd vervolgens iedereen die onder het bevel van de kapitein stond Kees genoemd en zo verspreidde de gewoonte zich totdat iedere patriot Kees heette.

Grijs

De keeshond uit de patriotten-tijd is altijd groot en wit, zoals ook de keeshonden die te zien zijn op de schilderijen uit die tijd van de Engelse schilder Gainsborough (1727-1788). Ze werden in Nederland vaak, net zoals poedels in een leeuwentoilet geschoren.

Toch is het niet een witte keeshond waar je als eerste aan denkt bij de Keeshond, maar een grijze die op basis van de naam door veel mensen als een typisch Nederlands ras wordt beschouwd. Spitshonden in alle kleuren kwamen echter, zoals gezegd, overal in Europa onder verschillende namen voor en werden begin 20ste eeuw zowel in Duitsland als Nederland als rashond gefokt. Doordat Nederlandse grijze keeshonden echter hun weg naar Engeland vonden, bleef de naam Keeshond er in de Engelstalige landen aan kleven, terwijl men in Duitsland bleef spreken over de 'Wolfspitz'.

Wetenschappelijke literatuur:

Klütsch, C.F.C. et al. (2010) Regional occurrence, high frequency but low diversity of mitochondrial DNA haplogroup d1 suggests a recent dog-wolf hybridization in Scandinavia. *Animal Genetics* 42, 100-103.

Oliehoek, P., Bijma P. & Van der Meijden, A. (2009). History and structure of the closed pedigreed population of the Icelandic Sheepdog. *Genetics Selection Evolution* 41:39

Parker, Heidi G. et al. (2004). Genetic Structure of the Purebred Domestic Dog. *Science* 304, 1160-1164.

Zijlmans, Jori. (2001) *Hond & Baas*, Den Haag.

IJslandse Hond 18^e eeuw

IJslandse hond 1910

Keeshonden 1923